

ДО ЧОГО МОЖЕ ПРИЗВЕСТИ БАЖАННЯ ЗЕЛЕНЬСЬКОГО ПРИРІВНЯТИ КОРУПЦІЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ ДО ДЕРЖЗРАДИ

Антикорупційна структура під ударом: робота НАБУ може скоротитися до мінімуму, одночасно з цим збільшиться політичний авторитаризм Офісу президента.

Саме про такі ризики говорять експерти, розглядаючи пропозицію Володимира Зеленського прирівняти корупцію до держзради, зазначає видання ФОКУС.

Володимир Зеленський має намір запропонувати депутатам Верховної Ради прирівняти корупцію до державної зради під час воєнного стану. Президент вважає, що це продемонструє системну боротьбу України з хабарництвом. *Фокус* попросив експертів пояснити, що стоїть за пропозицією Зеленського посилити покарання для корупціонерів і чому це може зруйнувати антикорупційну структуру.

Під грифом секретності

«Відповідальність за корупцію під час війни справді має бути невідворотною без жодних винятків. Однак така заява президента – однозначний перший небезпечний крок у можливості закласти юридичні підвалини для політичного авторитаризму з боку ОП на воєнний час і зруйнувати антикорупційну інфраструктуру, яка так не подобається Кремлю. Саме про наші антикорупційні інституції та, зокрема НАБУ, говорив у своєму зверненні Путін перед нападом на Україну», – каже *Фокусу* засновниця Інституту законодавчих ідей Мартина Богуславець.

За словами експертки, якщо корупційні справи прирівнюють до держзради, покарання за вчинення злочину під час дії воєнного стану буде від 15 років до довічного ув'язнення з конфіскацією майна. Водночас розслідуванням справ зможе займатися СБУ, як це передбачає стаття 216 КПК України, що зведе до мінімуму роботу НАБУ.

«Ухвалення таких пропозицій до закону дасть змогу передавати справи про корупцію топпосадовців до СБУ. Це дасть змогу спецслужбам повністю контролювати розслідування цих справ і зведе до мінімуму юрисдикцію та незалежність НАБУ, що призведе до антикорупційного колапсу», – каже Богуславець.

Експертка також додає, що якщо справами топпосадовців, яких підозрюють у корупції, займатимуться спецслужби, слідство засекретить державною таємницею, а отже, громадськість не матиме змоги стежити за процесом.

«Зараз, на відміну від СБУ, НАБУ зобов'язане працювати в межах КПК публічно. У нас із вами не буде можливості стежити за розслідуваннями та протидіяти зловживанням правоохоронних органів. Це дозволить ОП через підконтрольну СБУ саджати політичних опонентів, водночас звільняючи від відповідальності «своїх», ще й закрито», – зазначає Богуславець.

Порушення прав людини

Поки тексту законопроекту немає, експерти тільки припускають, які пропозиції про посилення покарання для корупціонерів надійдуть з Офісу президента. Одним із ключових моментів, за інформацією ЗМІ, може стати скасування альтернативного запобіжного заходу у вигляді застави, що, за словами юриста Ростислава Кравця, буде порушенням прав людини.

«Є велика кількість рішень Європейського суду з прав людини, де вказано, що відсутність безальтернативного запобіжного заходу – порушення прав людини. Я вважаю, що це призведе до корупції в правоохоронних органах. Ми

знаємо, як вони працюють: закриватимуть людину, триматимуть пів року в нелюдських умовах, а потім отримають визнання, що підозрюваний корупціонер і держзрадник», – продовжує Кравець.

За словами Богуславець, є дві реальні умови, виконання яких призвело б до невідворотного покарання за злочини, зокрема корупційні: доведення до логічного завершення судової реформи та запуск реформи правоохоронних органів.

«Особливо під час війни, тому що, як показує практика з так званою «реформою» та очищенням прокуратури й поліції, якого насправді не відбулося, часу для затягування таких змін у нас уже просто немає. І саме про недовіру до цих інституцій говорять останні незалежні опитування українців», – додає експерт.

На Заході можуть не оцінити

Політичний задум Володимира Зеленського зрозумілий, каже *Фокусу* політичний аналітик Олег Постернак. Українці чекають від влади конкретної ініціативи: бажано швидкої та ефективної. Президенту потрібно відсторонитися від численних скандальних історій, пов'язаних із корупцією, які стали надбанням громадськості під час війни. Однак замість того, щоб посилити незалежність антикорупційних органів, на кшталт НАБУ та САП, влада обирає простий спосіб – посилити покарання за вчинення злочинів.

«Сама ініціатива знайде відгук у душах втомленого від війни виборця. Ясна річ, вона зафіксує образ президента як людини, яка не готова миритися з корупційними справами під час війни, що б'є по національній безпеці країни та мотивації військовослужбовців, їхньому ставленню до влади. Тож політичний задум зрозумілий – влада реагує на тривогу електорату й водночас показує західним партнерам, що ми боремося з корупцією», – каже *Фокусу* Постернак.

За словами аналітика, раніше президент не міг дозволити собі велику антикорупційну війну, оскільки це створювало основу для різних опозиційних рухів, що загрожувало його владі. Якби він активно вів боротьбу з корупціонерами, йому б довелося посадити багатьох лояльних до ОП чиновників і політиків. Тому президент вибирав тактику балансування, і лише часом створював осередки великої антикорупційної боротьби, водночас не чіпаючи людей, які загрожують його владі.

«Зараз ситуація змінилася. Президенту доводиться бути більш радикальним, сміливим і ефективним. Тому влада шукає рішення, які дозволили б громадянам і європейським партнерам сказати: «Так, влада щось робить», – додає експерт.

Однак таке рішення навряд чи стане по-справжньому ефективним, особливо в очах західних партнерів. Так званий закон про деолігархізацію та реєстр олігархів викликав шок і нерозуміння з боку європейських інституцій. Те ж саме може статися з пропозицією прирівняти корупцію до держзради, зазначає Постернак.

У Transparency international назвали б причинчому прирівняти корупцію до держзради – «дуже погана ідея»

Українське представництво міжнародної антикорупційної організації Transparency International виступило проти бажання офісу президента прирівняти масштаб-

ну корупцію до державної зради під час війни та надати можливість розслідувати її не лише Національному антикорупційному бюро (НАБУ), а й Службі безпеки. Експерти вважають це «дуже поганою ідеєю». Вони назвали шість аргументів проти цього у відповідній заяві на сайті TI Ukraine:

У Transparency international пояснили, чому.

1. Боротьба з корупцією – це виклик для України, але не лише для нас. Це проблема для всього світу теж. І тому завжди варто пам'ятати, що лише посиленням відповідальності за корупційні злочини знизити рівень корупції неможливо. Адже системні глобальні проблеми потребують таких самих системних, а не популістичних і точкових рішень.

2. Одна з цілей корупційних злочинів – фінансова вигода. Тож ефективно запобігати та боротися з такими правопорушеннями варто, прибравши можливості для такої вигоди та забезпечивши невідворотність покарання за ці злочини. Зрештою, досвід країн із найбільш суворим покаранням за корупцію, як, наприклад, Китай, показує, що навіть загроза розстрілу за хабарі не зменшує реальний рівень корупції в країні.

3. Розглядом справ щодо державної зради займаються органи Служби безпеки України, і подібні розслідування – це об'ємна і важка робота. Водночас подібні провадження передбачають безпрецедентні обмеження прав громадян, навіть у разі, коли йдеться суто про підозру в подібних злочинах. І в судах розгляди таких справ тривають теж дуже довго.

4. При цьому варто нагадати, що СБУ вже були підслідні корупційні злочини. Власне, саме Служба безпеки і розслідувала їх протягом 23 років після здобуття Україною незалежності. Але у 2013 році Україна мала найнижчі

показники в Індексі сприйняття корупції – всього 25 балів. Також виникають застереження стосовно здатності СБУ уникати впливу, в тому числі з боку президентської вертикалі, тому аполітичність її розслідувань може бути під питанням. В Україні вже створені антикорупційні інституції, які показали успішний старт і ефективність своєї роботи. Ці органи є незалежними та самостійними, і саме цю незаангажованість треба розвивати, а не жертвувати нею заради швидких і простих рішень.

5. Прирівняння корупції до державної зради, навіть лише на час воєнного стану, може негативно вплинути на майбутню євроінтеграцію України. І так само це може погано відбитися на посиленні верховенства права в державі та питанні захисту прав людини. Адже виходить, що іншим шляхом, крім засекречення справ щодо корупції, Україна неспроможна подолати цю проблему.

6. «Просте рішення» у вигляді змін до КК України ніколи не призводило ні до чого хорошого. Приклад – кримінальна відповідальність за неособисте голосування, де попри виявлені факти жодного нардепа не притягнуто до кримінальної відповідальності.

Таким чином, подібні ініціативи – це більше про боротьбу з симптомами, а не з хворобою. Корупція – це державна зрада на метафоричному рівні, а не юридичному. Тому цей красивий лозунг вкрай складно впакувати в законодавство таким чином, щоб це не зламало довготривалу і комплексну боротьбу з корупцією в Україні загалом. Бо це системна проблема, яка не має «простих рішень». Україна вже працює в потрібному напрямку, тож не варто сходити з цього шляху задля, здавалося б, швидких, але дуже ризикових рішень. Навіть під час війни.

За матеріалами видань
ФОКУС та TI Ukraine

